

**Hasan Erdinç'in Muhasebe
Kontrol Tekniđi ve Murakabe (denetim)
Organizasyonu Adlı Kitabından (1945)
Muhasebe ve Kontrolün Tarihçesi**

(Hasan Erdiç, Atatürk'ün kurduğu iktisadi devlet teşekküllerinin murakabe heyetinde yetişmiş bir uzmandır)

Muhasebe ilminin menşei, tarihin en eski zamanlarına kadar uzanır. Bu ilim milattan 3000 sene evveline kadar Mısır'da biliniyordu. Daha sonra Fenikeliler, Hintliler Yunanlılar, Çinliler ve Romalılar onu ticaret muamelelerinden doğan ihtiyaçlara tatbik etmeyi öğrendiler. Vergi toplamak mecburiyeti de Maliye ilmini meydana getirdi.

Orta zamanlar bir merhale kaydederek yeni yollar açtı. Çifte Muhasebe usulü XIII. asrın sonlarında İtalya'da meydana getirildi ve 1494 yılında bu ilme dair basılan ilk eserin konusunu teşkil etti. İngiltere, Hollanda ve Fransa gibi tüccar milletler arasında iştimali taammüm etti Geniş bir literatür mevcut olan usulleri her tarafa yaydı ve bu suretle Muhasebe ilmi cihanşümul oldu.

Bu tekamüle muvazi olarak kontrol (denetim) unsuru inkişaf etti. Bütün muhasebe faaliyetleri ile beraber yürüyen kontrol, muhasebenin her türlü huşularını adım adım takip etti. Esasen Kontrolün menşei, Muhasebe ilminin menşei ile karışmış bulunuyor. Mevcut kanaate göre, kontrolün ilk tezahürlerini Mısır'da aramak lazımdır. Firavunların divanı, kontrol hakkında esaslar ve kaideler tespit ve tatbik etti.

Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi Temmuz 2017 (13)

Atina, İsa'dan 300 sene evvel, enteresan bir devlet maliyesi nezaretine malikti. Bu müessese 'onlar' muhasebat divanı idi. Vazifesi halktan vergi toplayan kimselerin hesaplarını tahkik etmek ve icabında bunlardan yolsuz hareket edenleri adliyeye tevdi etmek olan bu divana Logistler Divanı da denilirdi. Kontrola müteallik bu asliye mahkemesinden başka idari bakımdan olan adaletin tecelli ettiği Euthyne'lerin (murakıplar) koleji de vardı.

Roma'da devlet maliyesi kontrolü, muhakeme ve temyize dayanan bir talimatın konusunu teşkil ediyordu. Başlangıçta varidat ve sarfiyatın tanzimi konsoloslara mevdu bir vazife idi. İsa'nın doğumundan önce, 443'den itibaren bu salahiyet, devlet malikânelerinin idaresi ve hazinenin nezaretiyle mükellef ve hakiki maliye nazırları mevkiinde olan teftiş unsurlarına tevdi olundu.

Varidatın temini ve sarfiyatın yapılması için bu selahiyetli kişiler tarafından her şehirde olduğu gibi ordu-ve donanmada (Questores Oerqrii) adını taşıyan ahvali maliye ve bütçenin tahkikine memur kimseler tayin edildi. Bundan başka hesapların heyeti umumiyesi Seneto'nun nezaretine mevdu idi.

Başlangıçta çok müessir olan bu kontrol, büyük inkişafı kaydetti. Fakat, başlayan sefahat ve generallerin, hakimlerin ifsadı yüzünden mahvolan Roma devletinde tesirini gösteremedi. Bir çok kanunlarla suiistimallerin bertaraf edilmesi, ahlâkın düzelmesi ve devlet maliyesinin temizlenmesi istendi ise de, fayda temin olunamadı.

Bundan sonraki devre, kontrolün inkişafında bir teyakkuf kaydetti. Bununla beraber, orta çağda İtalyan şehirlerinde bu kontrolün izine tesadüf edilmektedir. Sahillerde yerleşmiş bulunan cumhuriyetlerdeki bolluk ve ticaretin genişlemesi Muhasebeye ilk planda gelen bir kıymet vermişti.

831 Senesinde Milano'da intişar eden bir yazı (rationator) , murakıpların mevcudiyetini göstermektedir. 1161 Tarihinde bu murakıpları, dukalık divanında ve piskoposluk idaresinin dairelerinde rastlanmakta idi. 1394 Tarihinde Belediye dairesi kendi hesaplarını kontrol etmek için bir regionato intihap etti. Bu memuriyet hususi bir talimat mevzuu oldu. 1484 Yılında asil bir zat Milano dukasına yaptığı hizmetten dolayı mükâfat olarak (site hesaplarının tahkikcisi) unvanı ile resmi vazifesini ahfadına intikal ettirmek hakkını aldı.

XIII. Asır başlangıcında bugün elimizde mevcut bulunan bir tahkik raporu ile de sabit olduğu gibi, Piza Belediyesinin de kendine mahsus bir murakıbı vardı. Bu devirde cari olan muhasebe usulüne göre, aynı defter iki kopya halinde iki ayrı dairede tutulmakta idi. Papa III. Nikola'ya ait bir kasa defterinin bu suretle kaydettiği bakiyenin karşısında şu izahat okunmaktadır : 'Bu kayıt noterimizin defterleri ile de mutabıktır.'

HAZIM ATIF KUYUCAK - 1942 (V)

Türk Bankacılık Tarihi (1923 – 1940)

Cumhuriyet ile birlikte bankacılığın teknik bir gelişme içine girdiği gözlenmektedir. Önce İmparatorluk'tan kalan bankalar düzene sokulmuş ve sonra da T. İşbankası, TC Merkez Bankası, Sümerbank, Emlak ve Eytam Bankası, Etibank, Belediyeler Bankası, Halk Bankası ve diğerleri peşpeşine kurulmuşlardır. Böylece 1924'de 19 olan milli banka sayısı, 1933'de 44'e, çıkmış; bu sayı, kapanma ve birleşmeler sonrası 1939'da 34'e inmiştir. Buna göre 1908'de başlayan milli bankacılığın Cumhuriyet'te devam ettiği anlaşılmaktadır. Cumhuriyet'in büyük sanayi hamlesi özellikle Sümerbank ve Etibank'ın öncülüğünde gerçekleştirilmiştir.